

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 73 Ekim 2020 & Volume: 13 Issue: 73 October 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

EN SON ÇARE İLKESİ DOĞRULTUSUNDA ÇOCUK MAHKEMELERİNE İLİŞKİN GENEL BİR DEĞERLENDİRME

A GENERAL ASSESSMENT OF JUVENILE COURTS IN LINE WITH THE PRINCIPLE OF ULTIMATE CARE

Baha Can KAYA*

Öz

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun "Temel İlkeler"i düzenleyen 4. maddesinin 1 bendinde; Çocuk Mahkemeleri'nin, çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare ilkesi olarak başvurmaları kabul edilmiştir. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Yaş Küçüklüğü"nü düzenleyen 31. maddesinin 2. ve 3. fıkralarında ise; hukuka aykırı fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup aynı zamanda işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğine haiz çocuklar hakkında ancak indirim yapılmak suretiyle ceza yaptırımının uygulanabileceği düzenlemiştir.

Çocuğun hukuki statüsü bir yana, sadece hususi varlığı ile ilgili durumu dahi dikkate alındığında; özgürlüğü kısıtlayıcı yaptırımlara en son çare ilkesi olarak başvurulması gerektiği, Kanun'un ilgili düzenlemesinin atfı ile de tartışmasız iken; TCK'nun 31. maddesinin 2. ve 3. fıkralarının bu ilke ile çakışması nedeniyle çocuk mahkemeleri eliyle çocukların, somut vakalar neticesinde telafisi mümkün olmayan hukuki yaptırımlarla karşılaşması kaçınılmaz olmaktadır. Halbuki, Kanun'un "Amaç" başlıklı 1. maddesinde, Kanun'un amacının; korunma ihtiyacı olan veya suçta sürüklenen çocukların korunması, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınması olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle çalışmada, çocuk mahkemelerinin kuruluşu ve işlevi üzerinden, TCK'nun 31. maddesinin 2. ve 3. fıkralarının ceza sorumluluğu olan çocuklar açısından doğrudan ceza yaptırımını öngörmesi karşısında, Kanun'un 4. maddesinin 1 bendinde düzenlenen 'Çocuklar Hakkında Özgürlüğü Kısıtlayıcı Tedbirler İle Hapis Cezasına En Son Çare Olarak Başvurulması' ilkesi ile çakışma neticesinde Kanun'un amacına ters düştüğü ve mevzuatın yetersiz kaldığından bahisle bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler :Çocuk Koruma Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Yaş Küçüklüğü, Özgürlüğü Kısıtlayıcı Tedbirler, En Son Çare İlkesi.

Abstract

In the sub-clause of Article 4 regulating the "Basic Principles" of the Child Protection Law No. 5395; It has been accepted that the Juvenile Courts apply to prison sentences with measures restricting freedom for children as the last resort principle. In the 2nd and 3rd paragraphs of the 31st article regulating the "Minority" of the Turkish Penal Code numbered 5237; It has been regulated that children who have completed the age of twelve at the time of committing an unlawful act and who have the ability to perceive the legal meaning and consequences of the act and at the same time have the ability to direct their behavior in relation to this act, can only be subject to penal sanctions through reduction.

Apart from the legal status of the child, considering even the special situation related to his / her private existence; It is also undisputed with reference to the relevant regulation of the Child Protection Law, that sanctions that restrict freedom should be used as the principle of last resort; It is inevitable for children to face legal sanctions that cannot be compensated by the juvenile courts as a result of concrete cases, because paragraphs 2 and 3 of article 31 of the Turkish Penal Code conflict with this principle. However, in the 1st article titled "Purpose" of the Child Protection Law, the purpose of the Law; It was stated that the protection of children in need of protection or who were driven to crime is to ensure their rights and well-being.

Keywords :Child Protection Law, Younger Age, Measures Restricting Freedom About Children, Safety Measures Specific to Children, Last Resort Principle.

* İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Kamu Hukuku Programı, Yüksek Lisans Öğrencisi, ORCID No. 0000-0002-8454-6590.

Giriş

Yarının yetişkin bireyleri bugünün çocuklarıdır. Bu nedenle; ancak, çocukların esenliklerinin ve refahının sağlanması ile toplumların geleceğine ışık tutulabilir. Çocukların bugünkü esenliklerinin ve refahının temelini ise; eğitim ve terbiye temellendirir. Bir şekilde suça sürüklenmek suretiyle adalet sistemine dahil olan çocukların ıslahında ve rehabilitasyonunda özgürlüğü kısıtlayıcı ceza yaptırımının uygulanması halinde, çocuğun; eğitim ve terbiye temelleri telafisi mümkün olmayacak şekilde sarsılmış olacaktır.

Çocuklara özgü ceza yargılamasında; özgürlüğü kısıtlayıcı şekilde ceza yaptırımına veya tedbir yaptırımına karar verilmesi yerine, çocukların daha hızlı ve etkin şekilde ıslahının ve rehabilitasyonunun sağlanması amacıyla asıl olarak koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasına öncelik verilmeli ve bu tedbirler daha kapsamlı hale getirilerek işlevselliği artırılmalıdır.

Her ne kadar, Çocuk Koruma Kanunu'nda korunma ihtiyacı olan çocuk ve suça sürüklenen çocuk olmak üzere iki farklı şekilde tanımlama yapılmış ise de, kanımca suça sürüklenen çocukta korunma ihtiyacı olan çocuktur. Korunma ihtiyacı olan çocuğun doğrudan mağdur çocuk olduğu kabul ediliyor ise suça sürüklenen çocuğun da dolaylı olarak mağdur olduğu unutulmamalıdır. Kaldı ki buradan hareketle, suça sürüklenen çocuk tanımının dahi kanunun ruhu ile uyuşmadığı değerlendirilmeli ve metinde yer alan suç ve çocuk ifadeleri psikolojik ve sosyolojik olarak aynı tanımlama içinde dahi kullanılmamalıdır.

Bu nedenle, çalışmada, çocuk adalet sisteminin varoluş amacından hareketle; çocuk adalet sistemindeki yeri, uluslararası düzenlemelerle de kabul edilmiş olan "En Son Çare ve En Kısa Süre" ilkesinin, Çocuk Koruma Kanunu ve mevzuatımızdaki yansımaları ve aynı zamanda bu ilkeye ters düşen düzenlemeler genel hatlarıyla değerlendirilmiş olup, çocuk mahkemelerinin kuruluş ve yargılama amaçları doğrultusunda ÇKK. Md. 4/i düzenlemesinin TCK. Md. 31/2-3 ile ters düşmesi haline dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

1. Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşuna, Tarihsel Gelişimine ve Ülkemizdeki Gelişmelere Genel Bir Bakış

1.1. Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (Çalışmanın bundan sonraki kısımlarında sadece 'Kanun' olarak anılacaktır.) "Amaç" başlıklı 1. maddesinde, Kanun'un amacının; korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunması, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınması olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda çocuk mahkemelerinin cezalandırıcı adalet sistemi ilkelerine göre değil, onarıcı adalet sistemi ilkelerine göre çalışması gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Oktay, 2012, 113). Dolayısıyla çocuk mahkemeleri tarafından çocuğa özgü ilkeler doğrultusunda yürütülen kovuşturma evresinde, adalet sistemi içerisindeki çocuğun, öncelikle ve asıl olarak korunmasına çalışılmalıdır (Yokuş Sevük, 1998, 91). Bu nedenle çocuk mahkemelerinin her ne şekilde olursa olsun adalet sistemine dahil olan çocuğun mağduriyetinin katlanmasını önleme görevi vardır, denilebilmelidir.

TC. Anayasası'nın "Ailenin Korunması Ve Çocuk Hakları" başlıklı 41. maddesinde ve "Duruşmaların Açık Ve Kararların Gerekçeli Olması" başlıklı 141. maddesinde on sekiz yaşından küçüklerin yargılanmasının özel düzenlemelere tabi tutulması gerektiği ve bu düzenlemelerin, devlet tarafından yerine getirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Erdener, 2005, 631). Buradan hareketle ve Kanun'un 25. maddesine dayanılarak çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemeleri kurulmuştur.

1.2. Çocuk Mahkemelerinin Tarihsel Gelişimi ve Ülkemizdeki Gelişmeler

Çocukların kendilerine özgü varoluşları nedeniyle diğer kişilerden ayrı hukuki statüye tabi tutularak soruşturmalarının ve kovuşturmalarının farklı usullerle yapılması gerekliliğinin

kaçınılmaz olduğunun anlaşılması ile birlikte, çocuk yargılaması bu doğrultuda şekillendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalar bölgesel olarak başlayıp ihtiyaçlardan dolayı uluslararası boyuta taşınmıştır. 1878 yılında Massachusetts'te, 1899 yılında Chigago'da, 1905 yılında İngiltere'de, 1911 yılında Kanada ve Portekiz'de çocuklara özgü yargılama sistemi geliştirilmeye başlanarak çocuk mahkemeleri kurulmuştur.

Uluslararası düzeyde ise; 1910 yılında Washington Kongresi, 1911 yılında Birinci Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi düzenlenmiştir. Kongrelerde, çocuklara özgü yargılama sisteminin geliştirilmesi gerekliliği üzerinde durularak devletlerin çocuğu cezalandırmaktan ziyade korumakla yükümlü olduğu vurgulanmıştır (Balo, 2009, 167). Dolayısıyla buradan hareketle, çocukların yargılamasında görev alan kurumların; her ne sebeple olursa olsun adalet sistemine dahil olan çocukları, onların bu duruma sürüklenme nedenlerinin araştırılmasında ve rehabilitasyonunda ve aynı zamanda yeniden topluma kazandırılabilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasında, görev yapmaları hedeflenmiştir.

Ülkemizde de diğer ülkelerdeki gibi, çocuk mahkemelerinin oluşturulması için ilk adımlar 1940'larda atılmaya başlanmış olup, 1945 yılında bir yasa tasarısı hazırlanmış ise de kanun haline getirilememiştir (Yokuş Sevük, 1998, 94). Akabinde, 1979 yılında kabul edilen 2253 sayılı mülga Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 1982 yılında yürürlüğe girmiştir. Son olarak bu gelişmeleri müteakiben, 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu 15.07.2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve çocuk mevzuatımız halihazırdaki güncel durumuna kavuşmuştur. Çocuk mahkemeleri, gerek mülga 2253 sayılı Kanun'un 1. maddesi uyarınca, gerekse 5395 sayılı Kanun'un 25. maddesi uyarınca öncelikli olarak il merkezlerinde kurulmaya başlanmıştır. İlk olarak, 1988 yılında Ankara, İstanbul(2), İzmir ve Trabzon olmak üzere toplam 5 çocuk mahkemesi oluşturulmuş iken (Çoğan, 2006, 24), günümüzde ülke genelindeki çocuk mahkemelerinin sayısı 133'e ulaşmıştır. Bu mahkemelerin 111'i çocuk mahkemesi, 22'si ise çocuk ağır ceza mahkemesi olarak görev yapmaktadır (*Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı 2019 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu, Şubat, 2020, s.50*).

2. Çocuk Mahkemelerinin Oluşumu, Görev ve Yetki Alanı

2.1. Çocuk Mahkemelerinin Oluşumu

Çocuk mahkemelerinin görev alanları ile itibariyle ikiye ayrıldığı bir önceki kısımda belirtilmişti, burada ise oluşumlarına kısaca değinilmiştir. Buna göre; çocuk mahkemeleri tek hakimden oluşur ve Kanun'un 25. maddesi uyarınca her il merkezinde kurulur. Ayrıca, bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun olumlu görüşü alınarak başkaca daireler de kurulabilir. İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde çocuk mahkemelerinin birden fazla dairesi de oluşturulabilir. Çocuk mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet Savcısı bulunmaz. Çocuk ağır ceza mahkemelerinde ise, bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur ve mahkeme bir başkan ve iki üye ile toplanır, ayrıca bu duruşmalarda Cumhuriyet Savcısı da bulunur (Apaydın, 2016, 101). Bu mahkemeler de çocuk mahkemeleri gibi iş durumuna göre ilçelerde kurulabileceği gibi merkezdeki mahkemenin birden fazla dairesi de oluşturulabilir. Çocuk mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde ise, bu mahkemeler kurulup göreve başlayıncaya kadar suça sürüklenen çocuklar tarafından işlenen suça ilişkin soruşturma ve kovuşturma Cumhuriyet başsavcılığı ve görevli mahkemeler tarafından Kanun'a göre yapılacaktır. Çocuk mahkemelerinin kurulmadığı yerlerde yargılama sırasında Cumhuriyet savcısı bulunmaz ve mütalaa veremez (*Yargıtay 11. Ceza Dairesi'nin 23.01.2008 tarihli, 2006/1121 E, 2008/114 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası, Erişim 20.09.2020*), katılmaması gereken bir duruşmada yer almış ise telafisi imkansız bir durum söz konusu olmuş demektir (*Yargıtay 6. Ceza Dairesi'nin 28.01.2010 tarihli, 2008/12588 E, 2010/660 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası, Erişim 20.09.2020*).

2.2. Çocuk Mahkemelerinin Görev ve Yetki Alanı

Kanun'un 26. maddesi uyarınca, çocuk mahkemeleri; çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemeleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Çocuk mahkemeleri, asliye ceza ve sulh ceza mahkemelerinin (*Sulh ceza mahkemelerinin görev alanına ilişkin düzenleme, 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 10. maddesinde yer almakta iken, 18.06.2014 tarihli ve 6545 sayılı Kanun'un 48. maddesi ile sulh ceza mahkemeleri kaldırılarak, sulh ceza hakimlikleri oluşturulmuştur.*) görev alanına giren suçlar bakımından, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakmakta iken; çocuk ağır ceza mahkemeleri ise, çocuklar tarafından işlenen ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili davalara bakmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, çalışmanın ilerleyen kısımlarında değinileceği üzere; çocuk mahkemeleri sadece ceza yargılaması yapan mahkemeler olmayıp korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında da çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmetmekte görevlidir.

Bir diğer yandan, çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi halinde iştirak ile ilgili düzenlemelere gidileceğinden burada da mahkemelerin görev alanına değinmek gerekecektir. Şöyle ki, Kanun'un 17. maddesinde çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi halinde soruşturmanın ve kovuşturmanın ayrı yürütüleceği düzenlenmiş ise de maddesinin 3. fıkrasında kovuşturmanın birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi halinde, genel mahkemelerde, yargılamanın her aşamasında, mahkemelerin uygun bulması şartıyla birleştirme kararının verilebileceği, bu takdirde yargılamanın genel mahkemelerde görüleceği düzenlenmiştir. Her ne kadar, çocuk hakkındaki yargılamanın maddenin 2. fıkrasında düzenlenen ve yetişkinlerin genel mahkemelerdeki yargılanmasının neticelenmesinin bekletilmesi düzenlemesi, çocuğun üstün yararı çerçevesinde makul ve kabul edilebilir ise de kanaatimce maddenin 3. fıkra düzenlemesinin çocuk adalet sistemi ilkelerine ters düştüğü tartışmasızdır. Aynı kaniya sahip Bakırköy 3. Çocuk Mahkemesi tarafından; Kanun'un 17. maddesinin TC. Anayasası'nın 10 (*Kanun Önünde Eşitlik*), 37 (*Kanuni Hakim Güvencesi*) ve 138. (*Mahkemelerin Bağımsızlığı*) maddelerine aykırı bulunduğu gerekçesi ile Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunulmuş ise de aykırılık bulunmadığı gerekçesi ile başvurunun reddine dair karar verilmiştir (*Anayasa Mahkemesi'nin 28.01.2010 Tarih, 2008/25 E, 2010/20 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası, Erişim 19.09.2020*).

Kanun'un 3. fıkrası uyarınca, mahkemeler ve çocuk hakimi (*ÇKK. Md. 3/c bendinde 'Hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, suça sürüklenen çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararlarını veren çocuk mahkemesi hakimidir.'* şeklinde tanımlanmıştır.) kanunda yer alan tedbirleri almakla görevlidir, denilmektedir. Bu tedbirlerin alınmasında yetki ise, Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun menfaatleri bakımından kendisinin, ana, baba, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk hakimi tarafından alınır. Kanun'un bu hükmü doğrultusunda, çocuklar hakkında alınacak koruma tedbirlerinde yetkili mahkeme bakımından genel yetki kurallarının geçerli olduğundan bahisle sadece davalının yerleşim yeri mahkemesinin yetkili olduğunun kabul edilmesi mümkün değildir (Balo, 2005, 153). Bir diğer yandan, yetkiye ilişkin olarak; Kanun'da korunma ihtiyacı olan çocuklar bakımından 8. madde ile bir düzenleme öngörülmüş ise de, suça sürüklenen çocuklar açısından bir değerlendirme yapılmadığından, bu çocuklar bakımından yetkili mahkeme Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 12. maddesi uyarınca belirlenecektir.

Bu düzenlemelerin yanında Kanun'un 7. maddesinin 7. fıkrasına da değinmek gerekmektedir. Fıkra uyarınca, Mahkeme, tedbir kararının yanında 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre; velayet, vesayet, kayyım, nafaka, kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir. Bu nedenle, çocuk mahkemelerinin ceza mahkemesi niteliği baskın gelse de kendine özgü özel nitelikli mahkemeler olduğunun kabulü ile sadece bir ceza mahkemesi olarak görülmemesi gerekmektedir (Recep, 2018, 70). Burada dikkat edilmesi gereken husus, Mahkeme'nin Türk Medeni Kanunu'ndan kaynaklanan kararları, tedbirler yanında verebilmesi ve sadece korunma ihtiyacı bulunan çocuklar hakkında bu kararlara hükmedilebilmesidir (*Yargıtay*

Hukuk Genel Kurulu'nun 21.11.2012 tarihli 2012/2-654 E, 2012/817 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası, Erişim 19.09.2020). Suça sürüklenen veya korunma ihtiyacı olan çocuklar haricindeki çocuklar hakkında Türk Medeni Kanunu'ndan kaynaklanan vesayet ve vasi tayini kararlarının Sulh Hukuk Mahkemeleri; velayet, nafaka ve kişisel ilişki kurulması kararlarının ise Aile Mahkemeleri eliyle verilebilmesi mümkündür.

3. Çocuk Mahkemelerinin Yargılama Esasları

Çocuk mahkemelerinin esas çalışma alanı olması gereken tedbir yaptırımlarına, TCK'nun 56. maddesinde değinilmiş olup, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve ne suretle uygulanacağı ilgili kanunda düzenlenir denilmekle yetinilmiştir. Burada kastedilen ilgili kanun; 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'dur. Kanun'un 11. maddesinde ise çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin yine aynı kanunun 5. maddesinde düzenlenen ve suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından uygulanabilecek, koruyucu ve destekleyici tedbirler olduğu düzenlenmiştir. Burada diğer hususlara geçmeden önce suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında güvenlik tedbirlerine hükmedilebileceği dolayısıyla suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olan çocuklar açısından madde metninin mefhumu muhalifinden bu çocuklara ilgili tedbirlerin uygulanamayacağı anlaşılmaktadır.

Bir diğer yandan, TCK'nun "Yaş Küçüklüğü"nü düzenleyen 31. maddesinde çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilecek çocuklar ile birlikte ceza yaptırımı uygulanabilecek çocuklara ilişkin düzenlemelere de yer verilmiş olup, maddenin 1. fıkrasında; fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu olmadığından bahisle, bu kişiler hakkında ceza kovuşturması yapılamayacağı, ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabileceği buyurulmuştur. Maddenin gerekçesinde de; suç ve ceza politikalarına göre bu yaş aralığındaki çocukların ceza sorumluluğunun bulunmadığı kabul edilerek; bu çocuklara ceza yaptırımı uygulanmasının, cezanın özel önleme ve yeniden topluma kazandırma işlevine ters düşeceği dolayısıyla çocuğun psikolojik gelişiminin de olumsuz etkileneyeceği belirtilmiştir (Artuk, Gökçen, Yenidünya; 2010, 56-57).

Kanun'un 4. maddesinin İ bendinde çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare ilkesi olarak başvurusu benimsenmiş iken; aynı hassasiyet TCK'nun 31. maddesinin 2. ve 3. fıkralarındaki yaş aralığında kalan çocuklar için aynı özenle gösterilmemiş olup, çalışmanın asıl olarak dikkat çekmek istediği kısmı oluşturan ve kanaatimce çocuk mahkemelerinin temel ilkelerine aykırı olarak oluşturulan düzenlemelerine ise bu fıkralarda yer verilmiştir. Şöyle ki, maddenin 2. fıkrası uyarınca fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı halinde hapis cezasına hükümlenileceği; 3. fıkrası uyarınca ise, fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olanların hapis cezası yaptırımı ile cezalandırılacağı düzenlenmiştir.

Tartışmaya konu işbu maddenin ilk fıkrası uyarınca on iki yaşını doldurmamış olanların kural olarak ceza sorumluluğunun bulunmadığı; on beş yaşını doldurmuş olup, on sekiz yaşını doldurmamış olanların ise kural olarak ceza sorumluluğunun bulunduğu öngörülmüştür. Dolayısıyla, on iki yaşını doldurmamış çocuklar için ceza yaptırımı uygulanmayacak, hakim takdirinde çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına hükmedilebilecektir. On beş yaşını doldurmuş olup, on sekiz yaşını doldurmamış çocuklarda ise çocuğun ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığı tartışılmaksızın sadece indirim yapılmak suretiyle ceza yaptırımına hükümlenilecektir, bu yaş aralığındaki çocuklarda çocuklara özgü koruyucu ve destekleyici tedbirlere hükümlenmesi Yargıtay tarafından Yerel Mahkeme kararının bozulmasını getirmiştir (Yargıtay 18. Ceza Dairesi'nin 14.03.2019 tarihli, 2017/1674 E, 2019/5183 K. sayılı kararı; Yargıtay 2. Ceza Dairesi'nin 11.12.2018 tarihli, 2018/6526 E, 2018/15275 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası, Erişim 24.09.2020). Hatta öyle ki, çocuğun yararına dahi olsa çocuklara özgü güvenlik tedbiri ile ceza yaptırımı bir arada hükme bağlanamayacaktır (Yargıtay 20. Ceza Dairesi'nin 25.04.2018 tarihli, 2018/855 E, 2018/2079 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası, Erişim 24.09.2020).

Bir diğer taraftan, on iki yaşını doldurmuş olup, on beş yaşını doldurmamış olanların durumu da ayrıca önem arz etmektedir, keza 2. fıkra uyarınca bu yaş aralığındaki çocukların ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığı değerlendirilmesinin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Çocuğun ceza sorumluluğunun değerlendirilmesinde ise sosyal inceleme raporları gündeme gelmektedir. Sosyal inceleme raporları, çocuğun fiili işlediği anda ve halihazırda içinde bulunduğu durumu fizyolojik ve psikolojik gelişimi, aile yapısı, ekonomik durumu, çevre ile iletişimi, eğitim durumu, sosyal çevre ile olan ilişkileri gibi incelemelerin yanında bireysel özelliklerinin de incelendiği bir çalışma bütünüdür (Balo, 2005, 417-421). Bu incelemelerde hangi hususların yer alacağı Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 21. maddesinde sayılmıştır. Çocuğun ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi amacıyla Kanun'da sosyal inceleme raporu alınması zorunluluğuna dair bir düzenleme bulunmasa da Yargıtay, sosyal inceleme raporu alınmadan ceza yaptırımına veya çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmedilmesini eksik inceleme olarak değerlendirmektedir (Yargıtay 20. Ceza Dairesi'nin 25.04.2018 tarihli, 2018/855 E, 2018/2079 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası, Erişim 24.09.2020). Kaldı ki, Kanun'da sosyal inceleme raporunun önemine dair tek atfı işbu rapor alınmadan mahkemece karar verilmesi halinde, raporun alınmama nedeninin kararın gerekçesinde belirtilmesi gerektiği şeklinde olup Kanun'un 35/3 maddesi "Mahkeme veya çocuk hâkimi tarafından çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılmaması hâlinde, gerekçesi kararda gösterilir." şeklinde düzenlenmiştir. Burada ayrıca değinilmesi gereken husus, çocuğun ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığının sosyal inceleme raporunda; her suç tipi için o suç özelinde ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğidir (Yargıtay 7. Ceza Dairesi'nin 7.11.2018 tarihli, 2016/16816 E, 2018/13989 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası, Erişim 26.09.2020). Yukarıda değinilen açıklamalardan da görüleceği üzere, ceza sorumluluğu bulunan ve on iki yaşını doldurmuş olan her çocuk için ceza yaptırımı öngörülmüştür. Bu durum Kanun'un 4 maddesinin İ bendinde düzenlenen çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması ilkesine yadsınamaz bir şekilde aykırıdır.

4. En Son Çare İlkesi Doğrultusunda Mevzuatımızdaki Düzenlemeler

Özgürlüğü kısıtlayıcı ceza yaptırımına tabi olan çocuklar bakımından, Kanun'un 4/i bendini kısmen de olsa karşılayacak şekilde oluşturulan düzenlemeler de mevcut olup bu düzenlemelere TCK. CMK. ve CGTİK (5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun)'nda yer verilmiştir. Ancak, bu düzenlemeler yetişkinler için öngörülen düzenlemelerin genel olarak sadece süre bakımından değerlendirmesi yapılarak suça sürüklenen çocuklara özgülenmiş halleri olduğundan mahkemelerce tayin edilecek özgürlüğü kısıtlayıcı ceza miktarının artması ile bu düzenlemelerden yararlanma imkanı bulan suça sürüklenen çocukların sayısında da azalma olacaktır. Dolayısıyla bahse konu düzenlemelerin, suça sürüklenen çocukların ıslahında ve rehabilitasyonunda yeterli olduğu savunulamayacaktır.

Bu düzenlemelere de kısaca değinmek gerekirse; TCK'nun 50. maddesinde 'Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar' düzenlenmiş olup, maddenin 3. fıkrası uyarınca, daha önce hapis cezasına mahkum edilmemiş olmak koşuluyla, fiili işlediği tarihte on sekiz yaşını doldurmamış olanların mahkum edildiği bir yıl ve daha kısa süreli hapis cezasının birinci fıkrada sayılan seçenek yaptırımlardan birine çevrileceği düzenlenmiştir. Burada hakime bir özgürlüğü kısıtlayıcı ceza ile seçenek yaptırım arasında bir takdir yetkisi tanınmamış olup, kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi zorunluluk arz etmektedir (Yargıtay 9. Ceza Dairesi'nin 12.10.2011 tarihli, 2009/15758 E, 2011/27914 K. sayılı kararı; Yargıtay 13. Ceza Dairesi'nin 21.03.2012 tarihli, 2012/1436 E, 2012/6637 K. sayılı kararı; Yargıtay 13. Ceza Dairesi'nin 24.4.2012 tarihli, 2012/1769 E, 2012/9861 K. sayılı kararı ve Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 7.5.2013 tarihli, 2013/1475 E, 2013/13725 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası, Erişim 27.09.2020). Görüleceği üzere, maddede yetişkinler için otuz gün olarak öngörülen süre çocuklar için bir yıl olarak uyarlanmıştır.

TCK'nun 51. maddesinde 'Hapis Cezasının Ertelenmesi' yer almakta olup; daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkum edilmemiş ve aynı zamanda suçu

işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaat oluşturan, fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış kişilerin; işlediği suçtan dolayı hükmolunan hapis cezasının üst sınırının üç yıl olması halinde, bu hapis cezasının ertelenmesine karar verilebileceği düzenlenmiştir. Maddede, yetişkinler için iki yıl olarak öngörülen üst sınır çocuklar için üç yıl olarak uyarlanmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, suça sürüklenen çocuk bakımından işlenen fiilden dolayı oluşan pişmanlık duygusu kanaatinin; mahkemece, sosyal inceleme raporların değerlendirilmesi suretiyle oluşturulması ve kanaatin oluşup oluşmadığı hususunun gerekçelendirilmesidir (Doğan, 2018, 129).

CMK'nun 231. maddesinde 'Hükmün Açıklanması ve Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması' düzenlenmiş olup; suça sürüklenen çocuğa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonucunda hükmolunan ceza iki yıl veya daha az süreli hapis cezası veya adli para cezası ise; mahkemece hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurulan hükmün suça sürüklenen çocuk hakkında hukuki bir sonuç doğurmamasını ifade eder (*Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 3.6.2008 Tarihli, 2008/2-149 E, 2008/163 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası, Erişim 25.09.2020*). Hükmün açıklanmasının geri bırakılabilmesi için de maddenin 6. fıkrasının a,b ve c bentlerinin birlikte var olması aranır denilmekle; CMK. Md. 231/6 "Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için; a) Sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması, b) Mahkemece, sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılması, c) Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi, gerekir." şeklinde düzenlenmiştir. Maddenin 8. fıkrasında hükmün açıklanmasının geri bırakılması halinde bir denetim süreci öngörülmüş olup, ÇKK. Md. 23; CMK. Md. 231/8'de düzenlenen ve yetişkinlere beş yıllık bir denetim süresi öngören düzenlemeyi üç yıl olarak suça sürüklenen çocuklara uyarlamıştır.

CGTİK'nun 106. maddesinde ise 'Adli Para Cezasının İnfazı' yer almakta olup, hükümlünün, adli para cezasını içeren ödeme emrini tebliğ almasına rağmen belli süre içinde adli para cezasını ödememesi halinde, Cumhuriyet savcısının kararı ile ödenmeyen kısma karşılık gelen gün miktarının hapis cezasına çevrilerek infazının gerçekleştirileceği düzenlenmiştir. Ancak maddenin 4. fıkrasında suça sürüklenen çocuklar hakkında hükmedilen adli para cezasının ödenmemesi hâlinde, bu cezanın hapse çevrilemeyeceği belirtilmiştir (*Yargıtay 10. Ceza Dairesi'nin 3.2.2020 tarihli, 2020/212 E, 2020/575 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası, Erişim 21.09.2020*).

Ceza yargılamasıyla ilgili olarak mevzuatımızda gerek TCK'nun 53/4 maddesi ile 'Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma' yine TCK'nun 58/5 maddesi ile 'Suçta Tekerrür ve Özel Tehlikeli Suçlar' ve gerekse CMK'nun 171/1 maddesi ile 'Kamu Davasının Açılmasında Takdir Yetkisi' gibi çocukların özel statüsüne ilişkin başkaca düzenlemeler bulunsada bu düzenlemelerin özgürlüğü kısıtlayıcı tedbir ve ceza yaptırımlarının sonuçlarını ortadan kaldırmaktan ziyade gündeme gelmesini engelleyen düzenlemeler olduğundan ayrıca değinilmemiştir.

Sonuç

Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbir ve ceza yaptırımlarına en son çare ve en kısa süre için başvurulması ilkesi uluslararası kabul gören bir düzenleme olmakla birlikte; gerek Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları'nın (Havana Kuralları) önsözünde, gerek Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kuralları'nın (Pekin [Beijing] Kuralları) 13. ve 19. maddelerinin 1. fıkralarında, gerekse Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 37. maddesinin b bendinde yer alarak çocuk ceza yargılamasının temelini oluşturduğu kabul edilmelidir. Bu ilke mevzuatımıza Çocuk Koruma Kanunu'nun 4. maddesinin i bende ile girse de çakışan ve ters düşen diğer düzenlemeler nedeniyle işlevini yerine getirememektedir.

Adalet Bakanlığı'nın istatistik verileri incelendiğinde; sadece 2018 yılında 2095 çocuğun ceza ve tevkif evlerine yerleştirildiği görülmektedir. Buradan da kolaylıkla anlaşılacağı üzere, çocuk ceza yargılaması sistemimizde; genellikle özgürlüğü kısıtlayıcı ceza yaptırımlarının temel yaptırım olarak uygulandığı gözler önüne serilmektedir. Bu tespit Çocuk Hakları Komitesi'nin Türkiye Sonuç Raporu'nda da; çocuklar hakkında gereğinden ağır cezaların uygulandığı, alternatif tedbir ve seçenek yaptırımların yeterli olmadığı ve kaygı verici olduğu şeklinde yer almıştır ([CRC/C/TUR/CO/2-3] Prg. 66).

Çocukların yargılanmasında; özgürlüğü kısıtlayıcı tedbir ve ceza yaptırımlarından ziyade, esasen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin bir yaptırım olarak uygulanmasının mevzuatta daha uyumlu ve işlevsel şekilde tesis edilmesi gerekmekte olup, çocuğun kendine has durumu göz önünde bulundurularak ceza hukukuna özgü kavramlardan uzaklaştırılması sağlanmalıdır. En son çare ilkesinin geniş yorumlanması, çocuğun üstün yararı çerçevesinde değerlendirilmeli ve bu ilkenin bütünüyle bir ilke olduğu göz önünde bulundurularak yargılamanın her aşamasında bu ilkenin işlevselliğine ve işletilmesine öncelik sağlanmalıdır. Ne yazık ki, çocuk ceza yargılaması sistemimizde bu ilke teorik olarak kabul edilse de; yargılama neticesinde verilen kararlarda mevzuatın çakışan ve ters düşen diğer düzenlemeleri nedeniyle bu ilkenin işlerliği kabul görmemektedir.

Çocukların suça sürüklenmesi ile mücadelede genel önleyici hizmetlerin ön plana çıkarılarak uygulanmasının sağlanması, sadece bu genel ve özel idari önlemlerle suça sürüklenmenin önüne geçilememesi halinde, çocuk ceza adalet sisteminin devreye sokulması gerekmektedir. Öncelikli olarak koruma ve önleme, tedavi ve rehabilitasyon uygulamalarının denenmesi neticesinde ancak çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması ilkesinin işlerliğini güçlendirecektir. Çocukların topluma kazandırılması ve çocuğun üstün yararı evrensel olarak hukukun ve insanlığın gereği olup çocuğun ceza yargılaması sisteminden uzak tutulması için hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı ceza verilen çocuklar açısından, alternatif tedbir ve yöntemlerin geliştirilmesi ve yaptırım uygulama düşüncesinin, çocuğun topluma kazandırılması doğrultusunda temellendirilmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı. Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2018 verileri
Akbulut, Berrin (2019). *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Aktürk, Altay İltan (2015). *Çocuk Yargılamasında Koruma Tedbirlerinin Değerlendirilmesi*. Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
Anayasa Mahkemesi'nin 28.01.2010 tarih, 2008/25 E, 2010/20 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
Apaydın, Cengiz (2016). *Çocuklar İçin Ceza Hukuku Bilinci*. İstanbul: Acar Matbaacılık.
Artuk, Mehmet Emin (2000). *Küçüklerin İşlediği Suçlar ve Ceza Sorumluluğu*. Ankara Hukuk Kurultayı.
Artuk Mehmet Emin, Gökçen Ahmet, Yenidünya Caner, (2009). *Ceza Hukuku Genel Hükmeler*. Ankara: Turhan Kitapevi.
Artuk Mehmet Emin, Gökçen Ahmet, Yenidünya Caner, (2010). *Gereğeli Ceza Kanunları*, Ankara: Turhan Kitapevi.
Balo, Solmaz Yusuf (2009). *Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Balo Solmaz Yusuf, Bakıcı Sedat, (2009). *5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Genel Hükmeleri*. Ankara: Adalet Yayınevi.
Balo, Solmaz Yusuf (2005). *Çocuk Ceza Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi.
CGK'nun 20.11.2018 tarih 2016/6-986 E, 2018/554 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
CGK'nun 26.03.2013 tarih 2012/9-1468 E, 2013/101 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
CGK'nun 4.5.1987 tarih, 1987/6-121 E, 1987/251 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
Demirkale, Ayşenur (2017). İstanbul Barosu Dergisi Çocuk Hakları Merkezi 23 Nisan Özel Yayını. *Çocuk Hukukunda Güvenlik Tedbirleri*.
Doğan, Recep (2018). *Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Çocuk Ceza Adalet Sistemi Uluslararası Boyut ve Çocuklara Özgü Hükmeler*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
Dişli, Çağla (2019). İstanbul Barosu Dergisi Çocuk Hakları Merkezi 23 Nisan Özel Yayını. *Çocuğun Üstün Yararı*.
Erbay, Ayhan (2017). İstanbul Barosu Dergisi Çocuk Hakları Merkezi 23 Nisan Özel Yayını. *Çocuk Hukukunda Sosyal İnceleme Raporları*.
Erem, Faruk (1983). *Türk Ceza Kanununda Emniyet Tedbirleri*. Yetkin Yayınları.
Erdoğan, Oktay (2012). *Çocuk Ceza Hukuku*, Ankara, Bilge Yayınevi.
Gemalmaz, H. Burak (2005). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde ve Türk Hukukunda Çocuğun Bedensel Cezaya Karşı Korunması*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
Göcek, Gizem (2009). *Suç Faili Olan Çocuklar Açısından Çocuk Suçluluğu Ve Çocuklara Uygulanan Ceza Ve Güvenlik Tedbirleri*. Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
Hukuk Genel Kurulu'nun 07.02.2018 tarih 2017/2-2447 E, 2018/120 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
Hukuk Genel Kurulu'nun 21.11.2012 tarih 2012/2-654 E, 2012/817 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
İpek, Ali İhsan (2014). *Suçta Sürüklenen Çocukların Muhakemesi*, Ankara: Adalet Yayınevi.
İstanbul Barosu Yayınları, (2016). *Çocuk Hakları Mevzuatı*. İstanbul.

- İstanbul Bilgi Üniversitesi, İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi, İnsan Hakları Hukuku Bilgi Bankası, Çocuk Hakları Komitesi, Rapor yoluyla denetim Türkiye, (CRC/C/TUR/CO/2-3) Erişim 23.09.2020
- Köksal, Murat (2014). *Suçta Süriklenen Çocukların Cezai Sorumlulukları Ve Bu Çocuklara Özgü Suç Soruşturması*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Erzincan Üniversitesi, Erzincan.
- Öztürk Bahri Erdem, Ruhan Mustafa, Özbek Veli Özer, (2018). *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Öztürk Bahri, Kazancı Behiye, Güleç Sesim (2017). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Pakış, Işıl (2019). İstanbul Barosu Dergisi Çocuk Hakları Merkezi 20 Kasım Özel Yayını, *Suçta Süriklenen Çocuk*.
- Topaloğlu, Mahir (2008). *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Uluğtekin, Sevda (2004). *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yargıtay 2. CD'nin 11.12.2018 tarih 2018/6526 E, 2018/15275 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
- Yargıtay 2. CD'nin 03.03.2014 tarih 2013/21336 E, 2014/4508 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
- Yargıtay 7. CD'nin 07.11.2018 tarih 2016/16816 E, 2018/13989 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
- Yargıtay 9. CD'nin 22.12.2011 tarih 2011/8130 E, 2011/30619 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
- Yargıtay 10. CD'nin 30.09.2002 tarih 2002/20889 E, 2002/23102 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
- Yargıtay 11. CD'nin 23.01.2008 tarih 2006/1121 E, 2008/114 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
- Yargıtay 12. CD'nin 05.11.2014 tarih 2014/1236 E, 2014/21852 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
- Yargıtay 13. CD'nin 21.03.2012 tarih 2012/1436 E, 2012/6637 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
- Yargıtay 14. CD'nin 25.12.2014 tarih 2013/4232 E, 2014/14863 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
- Yargıtay 18. CD'nin 14.03.2019 tarih 2017/1674 E, 2019/5183 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
- Yargıtay 20. CD'nin 25.04.2018 tarih 2018/855 E, 2018/2079 K. sayılı kararı, Kazancı İçtihat Bankası
- Yurtcan, Erdener (2005). *Ceza Yargılaması Hukuku*, İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Yokuş Sevük, Handan (1998). *Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Yokuş Sevük, Handan (2000). *Ceza Sorumluluğu ve Çocuk Yargılama Sistemi*. Ankara Barosu Hukuk Kurultayı.